

МІФАСЕМАНТЫКА ДЗЁН ТЫДНЯ Ё. ГОШАВА ДРАГІЧЫНСКАГА РАЁНА БРЭСЦКАЙ ВОБЛАСЦІ

Найважнейшымі элементамі каляндарна-храналагічнага кода міфапаэтычнага мыслення беларусаў, як і іншых славян, з’яўляюцца дні тыдня. Хоць лічаць, што «*ё Бога ўсе дні добры*» [*1], у беларускіх народных уяўленнях выбудоўваецца адмысловая іерархія дзён. Дадзены артыкул грунтуецца на матэрыялах, запісаных ад аднаго інфарманта – Настасі Пятроўны Воўк, 1932 г. н., жыхаркі в. Гошава Драгічынскага раёна. У гэтым выпадку мы, па-першае, маем комплекс уяўленняў аб днях тыдня, сфакусіраваны ў свядомасці аднаго чалавека, а па-другое, лічым яго дастаткова рэпрэзентаваным для характарыстыкі лакальнай традыцыі. Так, у палескай вёсцы Гошава, як і іншых рэгіёнах Беларусі, галоўным днём тыдня называюць нядзелю. «[Які дзень самы галоўны ў тыдні?] – *Нэдзіля*. [А чаму нядзеля мае такую назву?] – *Ну, так з віку вічнаго называецца*». Забарона працаваць у гэты дзень звязваецца з міфалагемай «Бога адпачываючага»: «[Ці можна працаваць у гэты дзень?] – *Грэшно робыты, сёмы дзень отдыха*». Забарона на працу вечарам напярэдадні нядзелі і святых дзён пашырала рамкі гэтых дзён. Прычым знакам для спынення працы быў заход сонца. «[Ці працуеце вечарам у суботу?] – *У суботу нельга робыты вэчором, бо пачынаецца ужэ нэдзіля*».

Кожны дзень тыдня асэнсоўваўся адносна мэтазгоднасці пачынаць тую ці іншую сельскагаспадарчую або іншую справу. Так, у нядзелю нельга выконваць гаспадарчыя палявыя работы, але не забараняюцца хатнія. Разам з тым раілася пачынаць некаторыя сімвалічныя: першы выган жывёлы, першае ворыва, першы дзень будоўлі хаты. У нядзелю забараняецца мыць дзіця і бялізну. Дні тыдня, як вядома, размяркоўваліся паводле апазіцыі «мужчынскі – жаночы». Нядзеля семіятызавалася як жаночы дзень. Лічыцца, напрыклад, што ў гэты дзень з’яўляюцца на свет цялушкі, а не бычкі [1, 7]. Паводле былічак нядзеля мае выгляд жанчыны.

Рэлігійныя кніжныя тэксты адлюстроўваюць супярэчлівыя адносіны да Нядзелі – ад ушанавання яе як адушаўлённага персанажа да шанавання як асаблівага, сакральна вылучальнага дня сярод іншых дзён сядміцы. У народным кульце Нядзеля сумяшчае рысы пакланення персаніфікаванаму святу (Нядзеля як «святая») з успрыманнем Нядзелі як дэманічнай істоты (ср. бел. нядзелька ‘ведьма’) [2, 391].

Асаблівым значэннем у в. Гошава надзяляецца час «пераходу» з суботы на нядзелю. Верылі, што менавіта ў гэты адрэзак часу збываюцца сны. Прычым такі сон павінен споўніцца на працягу наступнага дня, гэта значыць у нядзелю. «[Можа ведаецца ў якія дні сны здзяйсняюцца?] – *Сны збываюцца ў суботу на нэдзілю. За той дзень могуць збытыся. Як на нэдзілі, шо можэ снытыся плохое, то можэ случытыся за дзень. Я раскажу про сон. Колы*

лэжсала ў больніцы, прывызлы бабу больную, і мэнi прыснiлось з суботы на нэдiлю, шо я стою на хуторы ў сэбэ там, а iдуць з лiса коровы такiя красны i бiлэ, i рогаты, рогi вэлікі, а баба стояла з тэi стороны дороги за корчом. Як стала корова тую бабу качаты, як стала качаты! Я хотiла iдты одогнаты, палку ўзяты, на дворы стояла, алэ думаю: “Не, i мэнэ покотыть”. Тая баба на другi дэнь у нэдiлю ў дэсяць часов умэрла. Плохiе сны як коровы сняцца, плохiе як малое дэтына – няка непрыятность». Разам з тым Н. П. Воўк сцвярджала, што сон можа збыцца незалежна ад дня тыдня, у які давялося яго ўбачыць. «[У якія яшчэ днi сны могуць спраўдзiцца?] – Сны могуць збутыся вiгдa, хоч кроз якое врэмня, но плохiі мы нэ хочым, каб збывалыся. Колы плохi сон хрыстюсь, молюсь, прошу Бога, каб плохi сон нэ справдывся, на сухi лiс посылаю».

Панядзелак у большасцi выпадкаў лiчыцца няўдачлiвым, нешчаслiвым, цяжкiм днэм. Таму ў панядзелак не пачыналі важных спраў, напрыклад, сеяць, жаць, будаваць, не выбiралiся ў дарогу, не выганялі першы раз кароў на пашу, не снавалi красны. «[Тыдзень пачынаецца з панядзелка. Якім днэм лiчыцца панядзелак?] – *Понэдiлок мужскi дэнь*». У сувязi з гэтым гошаўскiя гаспадынi ў панядзелак не падкладваюць яйкi пад курыцу, каб не выводзiліся пеўнiкi. Паколькi гэты мужчынскi дзень называецца «моцным», то ў некаторых раёнах у панядзелак садзяць гароднiну, каб была «моцнай». Тое ж i ў Гошаве: «*Понэдiлок, кажуть, як шо садыш, то добрэ. Гуркi – я вэсэ сiю ў понэдiлок. Бало на Мыкiлнога батька садяць гуркi. Вын жывэ дваццать пэршого мая, а Мыкола – дваццать другога*».

Жаночымi днямi, акрамя нядзелi, Надзея Пятроўна назвала сераду i пятнiцу: «[Панядзелак – мужскi дзень, а якія днi лiчацца жаночымi?] – *Пятнiца, сэрода*». Гэтыя днi, згодна з хрысцiянскiмi ўяўленнямi, сакралiзавалiся i лiчыліся постнымi. «*Сэрода i пятнiца постныя. Постныя поштi ўвэсь год. Раньшэ постылы. Моя баба глiняны горшкi, вэртяшкi, мiсочкi огнэм выпальвэе, каб нэ жырны булы. Вэсэ постное йiлы – здоравшы булы*».

Серада асэнсоўвалася як спрыяльны для нарыхтоўкi капусты дзень, а серада, якая прыходзiлася «на маладзiк», – для закладкi печы, хаты [1, 7].

Пятнiца – дзень тыдня, шанаваны ў памяць аб «страстях Господнiх» i суадносiцца ў народных вераваннях з нядзелай («жаночыя» днi) i з серадай («постныя» днi). Пятнiца – дзень не толькi «шчырага» посту, але i забароны на такiя жаночыя працы, як прадзенне, ткацтва, мыццё бялізны i г. д. [3, 382].

Настасся Пятроўна Воўк з в. Гошава сцвярджала, што ў iх забароны выконваць працу, звязаную з прадзеннем, у пятнiцу не iснавала. «[Можна ў вашай мясцовасцi прасцi ў пятнiцу?] – *Можно, колы гэто нэ свято. А вжэ в суботу бало прадэм, сонцэ заходыть, то потасi* (прыстасаванне для прадзiва) *выносымо, вжэ нэ прадэм*».

Падкрэслiм, што нашыя продкi выдатна арыентавалiся ў календары, беспамылкова вызначалi святыя днi, постныя днi, прычым рабiлі гэта па памяцi: «*Моя баба була нэграмотна, вона знала скiльки посту, скiльки мяснц. Вона в это врэмня i подичытае колы будэ Пасха. Нэ знаю, як*

шчытала. Гэтка була баба хітра. Я тэпэр вывідала, шчытаю по колендоровы православному. Вжэ я знаю, колы Коляды начнуцца ў пятницу, а ў суботу будэ Новы год».

ЗАЎВАГІ

У артыкуле выкарыстаны ўласна сабраны матэрыял. Усе адказы на пытанні, працытаваныя ў артыкуле, належаць Н. П. Воўк.

ІНФАРМАНТЫ

*1. Запісана ў в. Гошава Драгічынскага раёна ад Воўк Настасі Пятроўны, 1932 г. н., мясцовай.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларускі народны каляндар / аўт.-уклад. А. Ю. Лозка. – Мінск, 1993.
2. Белов, О. В. Неделя / О. В. Белов // Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5-ти т. / под общей ред. Н. И. Толстого. – Т. 3: К (Круг) – П (Перепелка) – М., 2009.
3. Толстая, С. М. Пятница / С. М. Толстая // Славянские древности: этнолингв. словарь: в 5-ти т. / под общей ред. Н. И. Толстого. Т. 4: П (Переправа через воду) – С (Сито). – М., 2009.